

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü

9 MİLLETLERARASI
TÜRK HALK
KÜLTÜRÜ KONGRESİ

GELENEK GÖRENEK VE
İNANÇLAR

İNANCA DAYALI SİVİL TOPLUM KURULUŞ SEMBOLLERİ

- ANKARA ALEVİ- BEKTAŞÎ DERNEKLERİ ÖRNEĞİ¹-

Prof. Dr. İsmet ÇETİN²

Türkiye’de, özellikle 1950’li yıllardan itibaren çeşitli nedenlerle başlayan göç hareketliliği, toplumda sosyo-kültürel bir değişime de sebep olmuştur. Hayvancı ve tarım toplumu özelliklerinin yaşandığı bölgelerden sanayi bölgelerine; sosyal imkânları kısıtlı/sınırlı olan bölgelerden sosyal imkânların daha kolay yaşanabileceği bölgeler olan yoğun göç hareketliliği insanların yalnızlaşmaması için grup bilinciyle hareket etmelerinin yolunu açmış, buna bağlı olarak hemşehri ve inanç grupları ve bunların organize olabildikleri / oldukları sivil toplum örgütleri ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle kişi veya grupların, yaşadıkları/yaşamak zorunda oldukları büyük şehirlerle bütünleşmemesi veya bütünleşememesi, kendileri dışında kalan kişi veya grupları ‘öteki’ olarak algılamalarına; dolayısıyla kendileri de öteki olarak algılanmaya, toplumu oluşturan fertler/ gruplar arasında sosyal mesafenin artmasına neden olmaktadır. Bu da toplumsal birlikteliğin önündeki engel olarak görülmektedir. Yaşadıkları yeni çevreyle bütünleşemeyen kişi veya gruplar kendi aralarında duygusal dayanışmacı bağlarını sürdürebilecekleri yapılar aramakta, hemşehri birliklerine veya dinî gruplara yönelmektedirler. Bütün bunların sonucunda da kendi sosyal çevresi dışında kimseye güvenmeyen ve dolayısıyla sosyal çevreyi terk etmeyen gruplar oluşmuş, hatta kendilerine özgü yaşantı biçimi oluşturmuşlardır.

1 Dernekler hakkında çalışmamız, Ankara Valiliği yetkilileri ile burada örneklendirdiğimiz dernekler ile vakıfların temsilcileri ve ilgililerinin yardımlarıyla gerçekleştirildi. Anketlerin uygulanmasında 2017-2018 öğretim yılı doktora öğrencilerimiz yardımcı oldular. Kendilerine teşekkür ediyorum.

2 G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, icetin@gazi.edu.tr

Yoğun göçün, Türk kültürünün farklı yaşandığı, inançların farklı yorumlandığı ve yaşandığı bölgelerden olması münasebetiyle, bu farklılıklar mahallî ve inanç kimliği olarak kişi veya gruplara mal edilmiştir. Bu çerçevede konumuz olan Alevi-Bektaşî inanç çevresine mensup kitlenin tanınması ve kendilerini tanımasında da farklılıklara sebep olmuştur (Subaşı, 2010:159). Özellikle daha çok sözlü kültürle beslenen Alevi- Bektaşî grupları, kendi inanç ve ritüel esaslarını zaman içinde kendi zihniyet dünyalarına göre yorumlayıp yaşamaya, unutmaya, dolayısıyla bu unsurlar zayıflamaya, unutulmaya başlamış, hatta yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır (Shankland, 1997: 23-32).

Bir yandan sürekli, süratli ve bilinmeze olan göçün getirdiği yalnızlık duygusunun bertaraf edilmesi, bir taraftan aynı inancın mensupları olarak dayanışma içinde olma isteği, mensubu oldukları inancı yeniden hatırlama, yaşatma ve yayma düşüncesi, büyük merkezlerde oluşturulan çeşitli sivil toplum örgütlenmeleriyle hayata geçirilmeye çalışılmıştır.

Alevi / Alevi-Bektaşî örgütlenmesi, başlangıçta Alevi-Bektaşî inancını yaşamaktan ziyade kültürel bir alan olarak "farklılık" üzerine kurulmuştur.

Alevi örgütlenmesinin Birleşmiş Milletler İnsan hakları Bildirgesi'nde ifade edilen kural-lar, hak ve özgürlükler çerçevesinde kurulduğunu ifade ile özellikle din ve vicdan hürriyetinin esas alındığı TC 1982 Anayasasının 10, 12, 17, 24 ve 25. Maddeleriyle de Türkiye Cumhuriyeti Devletince güvenceye alındığını esası üzerine bina edildiği görülmektedir (Kaleli 2000). Uluslararası kabul gören İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve ulusal ölçekte kabul gören Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile güvenceye alınan, özellikle inanç özgürlüğü ve toplumda ayırım yapılamayacağına dair hükümler çerçevesinde herkesin inanç özgürlüğü koruma altındadır.

Dünya ve Türkiye'deki siyasî gelişmeler, 1950'li yıllardan itibaren sanayi ve kültür merkezlerine göçler, toplumsal yapıda yeni arayışları, yeni politikaların üretilmesini zaruri kılmıştır. Yönetim kademesinin toplumsal yapıyla ilgili görüş ve uygulamaları bir yana, sanayi merkezleri ve büyük şehirlere olan göçler beraberinde grupların hayat tarzlarında değişikliği de getirmiştir.

Toplumda inançların yaşanabilmesine imkân sağlama arayışlarına girilmiş, 1960 yılında Cemal Gürsel'in Alevi ibadetleri için camilerin açılmasına yönelik bir demeci ve dönemin gazetelerinden birinde çıkan yazı üzerine tartışmalar yapılmıştır. Alevi gruplar, başta savunma refleksiyle, daha sonra da bir kimlik tanınması ve siyasî hareket olarak örgütlenmeye başlamıştır.

Mustafa Timisi ve arkadaşlarının bir bildiri ile gazetede çıkan söz konusu yazıya tepki göstermelerinden sonra 1963 yılında Ali Cemaleddin Ulusoy'un kurucu başkanlığında Hacı Bektaş Turizm ve Tanıtma Derneği adıyla bir derneğin (Kaleli 2000:12-17), 1966 yılında da Birlik Partisi'nin kurulmasıyla (Üzüm,2000:28) ilk Alevi örgütlenmesi de başlamış olur.

Üzüm, Alevi örgütlenmelerinin; Dergâhlar (Hacı Bektaş Veli Dergâhi, Abdal Musa Dergâhi vb.), Cem evleri, Dernekler, Vakıflar ile Türkiye ve çeşitli ülkelerde bulunan federasyon (Avrupa Alevi Federasyonu gibi), Alevi Bektaşî Temsilciler Meclisi, Genç Erenler Dergisi Çevresi, Ehl-i Beyt Camii çevresi, Siyasî Partiler çatısı altında sürdürüldüğünü ifade etmektedir (Üzüm 2000: 29-65).

Bugün Türkiye’de hemen her şehir merkezinde, kimi küçük kasaba ve köylere kadar uzanan yerleşim birimleri ile birçok Avrupa ülkesinde çeşitli STK adı altında toplanan inanç grupları içinde Aleviler, dergâh, ocak, vakıf, enstitü, araştırma merkezi ve federasyon gibi kurumların çatısı altında veya dergi çevresinde kendilerini ifade etmektedirler.

Alevi veya Alevi-Bektaşî kimliğiyle örgütlenen Alevi/ Alevi-Bektaşî inanç grubuna dâhil olan kitlelerin örgütlendikleri merkezlerin başında Ankara gelmektedir. Vakıf, dernek veya dernek bileşenleri olarak federasyonlar, kendilerini ifade etmek ve tanıtmak amacıyla çeşitli görsel unsurları kullanmaktadır. Kullanılan görseller başta dernek veya vakıf amblemleri/logoları olarak sivil toplum örgütlerini tanıtıcı birer unsur olmakla birlikte, logo/emblemler dışında kullanılan görsel veya yazılar, o sivil toplum örgütlerinin fikri ve inanç yapılarını, siyasi duruşlarını da ifade etmektedirler.

Ayrıca Alevî-Bektaşî inanç grubuna mensup olanların birlikteliğini ifade eden sivil toplum örgütlerinin kullandığı logo/emblemler, mensuplarının kimliğiyle ilgili bilgi verip kendilerini ifade yolu sayılırken aynı zamanda üyesi/ mensubu olmadıkları diğer kesimlere gerekli mesajları verebilecekleri bir vasıta olarak görülmektedir. Sivil Toplum kuruluşları mensuplarının tek tek veya toplu olarak söyleyemedikleri/ yazamadıkları ifade edebilecekleri, kendi dışında olanlara kendilerini tanıtacakları ve bütün bunlarla birlikte mensuplarının lehine bir baskı grubu oluşturabileceklerini anlatan bilgi alanını ifade eden semboller seçmektedirler. Bunlar; Pir Sultan Abdal figürü, Hz. Ali’nin temsili resmi, Zülfikâr, Hacı Bektaş Velî, Hüseyin Gazi, semah dönenlerin figürleri, güvercin, ceylan ve aslan resmi, bunlardan iki ve daha fazlasını birleştirip sembol olarak seçerek kurum logosu olarak kullanmışlardır. Çağrışım veya kendini ifade etme sadece seçilen resim, grafik veya figür değil, seçilen renkler de sembolik ifadeyi tamamlayıcı olarak, inanç, fikir ve hatta etnik gösterge olarak da kullanılmıştır.

Ankara’da da Alevi/Alevi-Bektaşî inancı çevresinde kurulan dernek veya vakıflardan bazılarının tüzüklerinde zaman zaman bu inanç alanını ifade eden ibareler bulunmamaktadır. Ancak bunların inanç alanları kullandıkları sembollerden anlaşılmaktadır.

Alevi/ Alevi-Bektaşî inanç merkezi çevresinde kurulan dernek ve vakıfların kendini ifade etmekte kullandığı semboller, başta kendi mensupları olmak üzere benzer inanç veya düşünceye sahip olanlar tarafından tanınmakta ve anlamlandırılmaktadır. Seçilen semboller, çoğunlukla İslâm tarihiyle ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkide toplum hafızasında saklanan sembolleşmiş olay, kişi veya nesnelere oluşmaktadır. Sembollerin ifade ettiği anlamlar inanca bağlanmış olsa da zaman içinde bazı semboller çevresinde yeni tasavvurlar oluşmuş, yeni fikri yapılar şekillenmiştir.

Bunlardan birkaç örnek vererek Ankara merkezli Alevi/ Alevi-Bektaşî inanç merkezli dernek ve vakıflar ile bunların kullandığı semboller ve sembollerin ifade ettiği fikrî-dinî yapı hakkında bilgi verip, bu bilgilerin Türk kültür alanında anlamlandırılması üzerinde duracağız. Ayrıca kullanılan sembollerin dinî ve mitik kökenleri, sembollerini kullanan vakıf veya derneklerin sembollere yüklediği anlam ile söz konusu inanç grubunun yüklediği anlamlar ve bu grubun dışında kalanların semboller hakkında; dolayısıyla sembollerini kullanan grup hakkında düşünceleri tespit edilmiş olacaktır.

Çalışmamızda Alevi-Bektaşî, Alevî adları ile kurulan sivil toplum kuruluşları, adları olmamakla beraber kullandıkları amblem/ logolardan Alevî-Bektaşî inanç alanını çağrıştıran sivil toplum kuruluşlarının kullandıkları amblem/logolarını ve bazı sembolleri rastgele seçerek anket yapılacak kişilere soruldu. Ankete katılanlar da amblem/logoların seçimleri gibi rastgele seçildi. STK'ların kullandığı amblem/logolarının anlamlarıyla ilgili bilgileri o STK'nın yönetiminde bulunanlardan edinmenin yanında, ilgili kuruluşların –varsa- yazılı kaynaklar ile Web sitelerinde verilen bilgilerden edinildi. Amblemlere STK'ların kendilerinin yüklediği anlam ile mensuplarının yüklediği anlam ve o kurum mensubu olmayanların görüşleri bu yolla tespit edildi.

Üzerinde çalışılan STK yetkilileriyle yaptığımız görüşmede, onların her hangibir şekilde yönlennememesi için hiçbir şekilde mensubu buldukları kurum hakkında fikir açıklanmadı, konu hakkında bilgi vermeleri, birinci derecede bizi bilgilendirmeleri istendi. Görüşmeler her kurumun kendi merkezinde yapıldı. Sadece iki kurum temsilcisinden telefon görüşmeleriyle bilgi alındı. Bir kurum da başkanı olduğu vakıf ve dernek hakkında bilgi vermek istemedi. Üzerinde çalıştığımız STK'lardan bazıları hakkında doğrudan bilgi alırken, bazıların tüzükleri başta olmak üzere faaliyet alanları ve faaliyetleri ilgili kurumların web sitelerinden bilgi edinildi.

Çalışmaya esas olan dernekler, Ankara Valiliği İl Dernekler Müdürlüğü'nde kayıtlı dernekler arasından seçildi. Dernek/federasyon tüzükleri ile federasyon bileşenleri hakkındaki bilgiler de ilgili dernek tüzüklerinden edinildi.

Ankette, kaynak kişilerin; Ad- Soyadı, yaşı, öğrenim durumu, mesleği, yaşadığı yer ve – cevap vermek isterse- mezhebi/tarikatı soruldu. Bu sorularda maksat, kişinin öğrenim durumu ve yaşadığı çevrenin inançlar ve inanç gruplarının sembolleri hakkında bilgilerinin olup olmadığını tespit etmektir. Kişinin yaptığı meslek ve yaş grubu, bulunduğu sosyal çevre ve yaptığı/ çalıştığı alanın inançlar üzerindeki tesiri ile bunu sembolize eden işaretler hakkındaki düşünceleri de bu yolla tespit edilmeye çalışıldı.

Yaptığımız çalışmada ele aldığımız amblem/logolar; Alevi Bektaşî Federasyonu, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği, Alevi Kültür Dernekleri, Türkmen Alevi Bektaşî Yardımlaşma Eğitim Kültür Vakfı ile Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı'nın kendilerini ifade için kullandıkları sembollerdir. Logoları/emblemler, ilgili vakıf veya dernek ile bunlar hakkında kaynak kişilerin görüşlerinin verildiği pasajlarda gösterilmiştir.

Kaynak kişilere dernek veya vakfın kimliği hakkında bilgi verilmeksizin ; “Gördüğünüz resmin anlamı nedir? Resim size neyi çağrıştırıyor?” soruları yöneltildi. Cevapların da bu iki soruyla sınırlı olmasına dikkat edildi.

Sorguladığımız amblem/logolardan biri Türkmen Alevi Bektaşî Yardımlaşma Eğitim Kültür Vakfı'nın logosuydu. Kuruluş senesinde de ifade edildiği gibi “Türk” genel çerçevesi içinde Alevi-Bektaşî merkezinde faaliyette bulunacağını ifade eden Vakıf; “Türkiye, diğer Türk Cumhuriyetleri, Türkiye dışındaki Türk azınlıkları ile akraba toplulukların, Alevi-Bektaşîlerin bulunduğu ülkelerde, Balkanlarda, Avrupa’da, Arap Ülkeleri, Ortadoğu ve Afrika’da, Alevi-Bektaşî kültürünün, felsefesinin

unutulmaması, yaşatılması, yeni nesillere aktarılması ve burada yaşayanlara maddi ve manevi destek sağlanması, Alevi-Bektaşılık ile ilgili folklor, inanç, eğitim ve sanat araştırmaları ve kültürel etkinlikler ve çalışmalar yapmak, cem evi yapmak, yaptırmak, açılmış olanların onarımını yapmak ve yaşatmak, toplum sağlığıyla ilgili çalışmalar yapmak, zor koşullarda yaşayanlara maddi ve manevi destek vermek, taziye merasimlerini düzenlemek, muhtaç aileler ve fertlere her türlü yardımda bulunmak.” (Madde-3) amacıyla kurulduğunu beyan etmektedir.

Vakfın ambleminde; Zülfikâr’la çerçeveslenmiş alanda semah dönen erkek ve kadın iki insan figürü bulunmaktadır.

Amblemi: Semah Dönerler ve Zülfikâr, Vakıf Başkanı Özdemir Özdemir tarafından tasarlanmış olup Zülfikâr’ın, İslam’ın keskin kılıcı olması münasebetiyle, Semah dönerler Hakk’a yakarışın ifadesi olarak tasarlanmış olduğuna dair bilgi Vakfın başkanından alınmıştır. Kaynak kişi, düşünce temelini oluşturan Aleviliğin Hz. Ali’ye bağlılık olduğunu ifade ile barış, kardeşlik ve birlikte yaşama azminin bu temel düşünce ile oluşacağını ifade etmiştir.

Amblemin çerçevesini oluşturan Zülfikâr, Hz. Ali’nin efsanevi kılıcının ismidir. Şekli ve menşei hakkında çeşitli rivayetler bulunan Zülfikâr’ın Bedr savaşında alınan ganimet, Uhud savaşında Ebu Deccâne’nin savaşarak ucu iki parça olan kılıcı, Gasanî’nin Hz. Muhammed’e hediyesi olduğu ifade edilmektedir (Kaan 1961: 12-13). Bazı sihrî-efsânevi özellikleri taşıyan eski Türk kılıcı ve bu kılıç etrafında teşekkül eden inançlar, Türklere komşu milletlerin kültürüne de girmiştir. İlahî kudrete sahip kılıç inancı, Hunlardan (Atilla’nın Mesih’in kılıcını bulduğuna dair efsâne) Osmanlılara kadar yaşamış ve Zülfikâr da bu inancın tezahürü olarak gelmiştir (Esin 1979).

Türkistan sahasında İslâmiyet’in yayılmasında büyük fonksiyonu olduğuna inanılan Zülfikâr, iki ucu çatal olup aslında kuvvetli olmayan bir yapıya sahiptir. Daha çok tören kılıcı olarak kullanılan Zülfikâr, Türk insanının kılıca karşı olan inancından olsa gerek ki, birçok olağanüstü özellikler ile bezenmiştir. Zülfikâr’ın Hz. Muhammed tarafından Hz. ‘Ali’ye hediye edilmesine dair inanç Türk kültüründe şed kuşanma/kılıç kuşanma geleneğinin teşekkülü ve devamını sağlamıştır. Özellikle İslâmiyet’in yayıldığı yıllar ile Türklerin Müslümanlığı kabul etmeleri dönemlerinden itibaren başta Zülfikâr olmak üzere kılıç hakkında başka milletlerde olduğu gibi bizde de bir kılıç kültürü teşekkül etmiştir (Ögel 1948:431-460; Çetin 1997:423-424).

Bir inanç motifi olarak Kaynağı İslamiyet ve Hz. Muhammed ile Hz. Ali’ye bağlanan Zülfikâr, bir savaş teşhizatı olarak Türk hayatında da önemli bir yere sahiptir. İnanca göre Zülfikâr, Hz. Muhammed’in Hz. Ali’ye hediye ettiği ve Uhud Savaşı’ndan öncesi gökten indiğine, “Lâ fetâ illâ Alî, lâ seyfe illâ Zülfikâr” (Ali’den başka yiğit, Zülfikâr’dan başka kılıç yoktur) diye nidâ edildiğine inanılan ucu çatal kılıçtır. Zülfikâr’ın ucundaki çataldan biri zahiri biri batini yorumu, bir ucu ilmi diğeri imanı temsil eder. Zülfikâr’ın büyük olan uç kâfirlerle, küçük olan nefisle savaşı; büyük olan dili/lisanı, küçük olan konuşmayı, sözü; büyük olan iyiliği ve inancı, küçük olan kötülüğü ve inançsızlığı; bir ucu doğruluğu diğeri ucu adaleti sembolize etmektedir.

Zülfikârın çerçeveslediği alanda semah dönen kadın ve erkek figürleri bulunmaktadır. Hakk’a yakarışın ifadesi olarak stilize edilen amblemden bulunan semah; cem ayininde 12 hizmetten biridir. İnanca göre Miraç’ta Hz. Muhammed Tanrı ile 90 bin kelam konuşur. Bunun 30

bini sırr-ı hakikat olup Hz. Ali de kalmıştır. Hz. Muhammed miraç dönüşü kırklar meclisine gider. Orada Selman-ı Pak'ın getirdiği engürüyü Hz. Muhammed'e verir ve O, engürüyü ezip çıkan demi meclisteki kadın-erkek canlara dağıtır. Kırklar engürü suyunu içer, birlikte mest olurlar. "Ya Allah" deyip Semah dönerler. Hz. Muhammed'in de onlara katıldığına inanılmaktadır.

Cem kurumu Alevi topluluklarında dinî, sosyal-eğitim ve hukukî işlevlere sahiptir.

Cem'in dinî işlevi ön plandadır. Aleviliğin temel ibadeti bu yolla icra edilir. Cem kutsal bir ritüeldir. Cem'deki işleyişin de temeli Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin de katıldığı Kırklar Cemi ile atılmıştır. Cem, Alevinin inancını oluşturan düzenli bir ibadeti olmaktadır. Cemlerdeki dualar büyük ölçüde Türkçedir. Anadili Türkçe olmayan Alevi topluluklarda bile - istisnalar olmakla birlikte - Türkçe dualar ve yedi ulu ozanın deyişleri okunmaktadır.

Cem kurumunun bir diğer yönü de sosyal ve eğitsel işlevidir. Sosyal dayanışmayı sağlamanın yanı sıra, orada gerçekleştirilen ritüel ve anlatılanlar inanca, tarihe gündelik yaşama ilişkin bilgiler de içermektedir. Geleneksel kır yaşamında, buldukları toplum içinde nispeten daha eğitilmiş ve okumuş olan dedeler, cemlerde bulunanlara aktardıkları bilgilerle uzun süre bu eğitsel işlevi yerine getirmişlerdir (Yaman 2001).

Kaynak kişilerin, Türkmen Alevi Bektaşî Yardımlaşma Eğitim Kültür Vakfı'nın kullandığı logo hakkındaki bilgi ile algıları; Alevilik, Zülfikâr ve semah dönenlerin bilindiği yönündedir. Verilen cevaplar genellikle; "Semah dönenler ve Hz. Ali'nin yenilmez kılıcı", "Kadın erkek eşitiz", "Semah", "Kadın erkek her yerde eşitiz", "Eşitlik", "Kadın erkek eşitliği ve Alevî kültüründe kadının yeri", "İnsan sevgisi, beraberlik ve muhabbet", "Alevilik ırklar üstü bir inanç olduğu", "Zülfikâr ve semahın koruyuculuğu vurgulanıyor. Böylelikle Zülfikâr Hz Ali'nin kılıcı olduğu için ona gönderme yapılıyor", "Alevilik-Din, Hz. Ali, Kılıç ve güç", "Kadın ve erkeğin bütünlüğü, kalpten alıp halka vermek. Yani gönül ve bütünlük vurgulanıyor", "Eşitlik düşüncesinden yola çıkılarak kadının toplumdaki önceliği ve öndeliği sembolize ediliyor", "Semah, Hz. Ali'nin kılıcı ve cehaleti yok etmesi" biçimindedir.

Verilen cevaplarda kadın-erkek eşitliği diyenlerin oranı oldukça fazladır. Bu tür cevap verenler en az lisans eğitimi almış kişilerdir. "Semah" ve "Hz. Alinin kılıcı-Zülfikâr" cevabı verip bu amblemlerin Aleviliği çağrıştırdığını ifade edenler kendi inanç grubu içinde yaşayan, inanç duyarlılığı fazla olan kesimdir.

Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı, "Anadolu, asırlardan bugüne çeşitli medeniyetlerin kurulup yeşerdiği ve yaşadığı bir mekân olarak bu medeniyetlerin kültür izlerini günümüze taşıyan doğu ve batıyı birleştiren çok önemli bir yarımadadır. Vakfın amacı bu kültür mozaikini ve onun en önemli sentezini yapan büyük Türk düşünür ve bilim adamı Hacı Bektaş Veli'nin öğretilerini ulus ve uluslararası alanda bir bütünlük içinde ele alarak, araştırmak belgelemek ve yararlı sonuçlar elde etmek üzere tanımlamak geliştirmek, yaşatmak ve geleceğe aktarmak" (Madde-3) amacıyla kurulmuş.

Vakıf için seçilen amblem/logo Y. Mimar Kemal Soyer tarafından tasarlanmış olup; “Evrensel Uygarlığın temellerinin atıldığı ve geliştirildiği Anadolu’muzun binlerce yıllık kültürel birikiminden gelişen; demokratik özü ve hoşgörüsüyle her türlü etnisiteyi aşarak insanlığı – canlı yaşamı, evrensel yapı ve doğal olgularını ayrılmaz bir bütün olarak gören, devingen, tabusuz ve çağcıl yapısıyla her dönemde evrensel-kültürel boyutlar oluşturup taşıyan Anadolu Alevi-Bektaşî Kültürünün ve yaşamsal temel ilkelerinin büyük düşünür Hacı Bektaş Veli’nin kişiliğinde sembolik bir bütün olarak ortaya konulması içeriğinde ele alınmıştır. Bununla birlikte tarihsel süreç içinde uygarlık gelişimi bakımından daha geri topluluklarca oluşturulup Anadolu’ya yönlendirilen ve temelde yerli uygarlığın gelişmesinin engellenmesi, yeşerdiği toprakların tüm değerleriyle birlikte ele geçirilmesi amacını taşıdığı geçmişe ait tarihsel-kültürel literatür ve somut belgelerden kesin olarak bilinen ve günümüzde de yaşayan çeşitli sosyo-kültürel ve doğma olguların tanımlanması, buna karşın toplumun bilinçlendirilmesi yurdun ve uygarlık değerlerinin korunması alanında da temel işlevi üstlenen Alevi-Bektaşî halkın insanlığın arayış içinde olduğu “Evrensel İnsan” modeline “Kamil İnsan” anlayışıyla yanıt veren evrensel temasının da geleceğe aktarılmasını amaçlayan simgesel bir özün ortaya konulmasına çalışılmıştır. Bu ana tema çerçevesinde “Logo” Anadolu Hattîlilerin simgelerinde de somutlanan geleneğe göre evrensel bir kurs olarak biçimlendirilmiştir.

Kurs bir bütün olarak evren ve içindeki galaksimizin temel öğelerinden olan Güneş, Dünya, Ay vb. niteliklerini ve doğal devinimlerini binlerce yıl öncesinden kavrayan Anadolu halkının kendi yaşamına indirgediği “Evrensel Cem ve Semah” ritüelini vurgulamaktadır. Evrensel özdeki dört temel öge olan Ateş, Su, Hava ve Toprak temalarının işlendiği kursta; Evren ve Evrim yasalarıyla buna uyumlanarak sürdürülebilir bir yaşamın temel ilkelerini ortaya koyan Alevi-Bektaşî halk felsefesi ile oluşan “İnsan-ı Kamil”i temsilen yer alan Hacı Bektaş Veli’nin şahsında evrensel öğelerinde birlikteliğinde bir “Birlik Meydanı” ve “İrfan Sofrası” simgelenmiştir” (<http://www.hacibektasvakfi.web.tr/menu/15/vakif-logosu/>).

Açıklanan bu meydan ve sofrada; evren, mekân, zaman, insan ve diğer doğal yaşam bütünlüğünde gelişen kültürel birikimi sergileyen bu felsefeyi Anadolu halkından derleyerek geleceğe aktaran Hünkâr Hacı Bektaş Veli kurs içinde; aydınlanmış bir insan olarak insanlığın arayış içinde olduğu demokrasi-laiklik-barış-kardeşlik-birlik-yaşama mekânı ve sunduğu değerlerin üretim ve bölüşümünde Eşitlik-Katılımcılık-İnsan doğa ve tüm canlıların yaşam hakkına saygı-Düşünce ve İnanç Özgürlüğü-Bağımsızlık-Adalet-Cinsiyet ve İrk ayrımı gözetmeksizin tüm insanlığa yönelik sonsuz sevgiyi katlı anlatım içinde veren mesajları yansıtacak şekilde simgelenmiştir” (<http://www.hacibektasvakfi.web.tr/menu/15/vakif-logosu/>).

Vakfın ambleminde dikkat çeken noktalardan biri Alevilik-Hitit/Hatti ilişkisi ve anasır-ı erbaaya yapılan vurgudur.

Hattîler, Orta Anadolu’da tarih sahnesine çıkıp etki alanının Mezopotamya sınırlarına kadar taşınmasıyla büyük bir imparatorluğa dönüşen Hitit devletinin merkezi olan tarihi Hatti Ülkesidir. Hitit Ülkesi M.Ö. 2. bin yılda bu dağlık istihkâmlardan iktidarlarını sürdüren krallarca oluşturulmuştur. Hatti ismi, Hititlerden önce bu topraklarda yaşayan ve Hattîliler olarak adlandırılan bölge halkı dolayısıyla verilmişti. (Ertem 2004)

Anasır-ı Erbaa, İlkçağ Yunan, Ortaçağ İslâm ve Hıristiyan felsefesinde varlıkların ilkesi

sayılan dört ana unsurdur. Anâsır-ı erbaa klasik felsefede toprak, su, hava ve ateşten ibarettir. İslâm kaynaklarında anâsır-ı erbaa yerine ustukussât-ı erbaa, erkân-ı erbaa, tabâi'-i erbaa, mevâdd-i erbaa, ümmehât-i erbaa, ümmehât-i süfliyye, usûl, mebâdî ve kavâbis gibi daha başka terimler de kullanılmıştır (Karlıağa 1991:149-151).

Çeşitli meslek ve yaş gruplarının görüşlerini aldığımız kaynak kişiler, amblem/logoyla ilgili, Vakıf Web sitesinde açıklanan anlam hakkında herhangi bir açıklama yapmamışlardır. Zira amblem-Hitit/Hatti veya anasır-ı erbaa-amblem ilişkisiyle ilgili bir anlamı çağırıştırmadığı, Vakıf mensubu olmayanların zihniyet dünyalarında böyle bir düşüncenin olmadığı anlaşılmaktadır.

Soru yöneltilen kaynak kişiler ambleme; “düşüncedeki sonsuzluk”, “cem töreni”, “kardeşlik, sevgi, özgürlük”, “kırmızı ağırlıklı kızılbaşlık”, “dönmeyi gösteriyor/devir” anlamlarını yüklemişler, çok az sayıda kaynak kişi ise amblemi ilk defa gördüklerini ifade ederken bir kişi “dart” cevabını vermiştir. Dart cevabının kasıtlı olduğu düşüncesiyle soru yeniden yöneltilmiş, ancak kaynak kişi gerçekten ilk bakışta amblemin “dart”ı çağırıştırdığını ifade etmiştir.

Alevi Kültür Dernekleri, “Alevi Bektaşî öğretisini, kültürünü ve büyük düşünür Hacı Bektaş Veli başta olmak üzere tüm Alevi yol önderlerinin felsefesini, kültürlerin, yerleştirdikleri ve geliştirdikleri töreleri Alevi yol kurallarını ve öğretilerini öğretmek, yaşatmak ve yaymak, bu doğrultuda araştırmalar, incelemeler, sosyal ve kültürel çalışmalar yapmak” (Madde 3) amacıyla kurulmuş (<http://alevikulturdernekleri.org.tr/kurumsal/tuzuk/>).

Dernek amblemi, Teslim taşı içinde Hacı Bektaş Veli; Hacı Bektaş Veli'nin kucağında aslan ve ceylan figürü olarak tasarlanmıştır. Dernek yetkilisi (S.E) amblemin anlamını; “Teslim taşı, Alevi-Bektaşîliğin işaretidir. Kırmızı renk güneş, Hz. Muhammed'i; beyaz renk ay, Hz. Ali'yi sembolize eder. Teslim Taşının içindeki Hacı Bektaş Veli düşüncesi ve öğretisiyle sevgi ve barışı hâkim kılmaya çalışan Pîr; kucağında tuttuğu aslan ve ceylan ise güçsüz ve güçlünün bir arada yaşayabileceğini ifade eder” cümleleriyle açıklamıştır.

Dernek ambleminde yer alan aslan figürü, milletlerin birçoğunda genellikle güç ve ihtişamın sembolü olarak kullanılmıştır. Türk kültür alanında daha çok Budizm ile birlikte görülmele beraber, Altaylar'da da bu figürün bulunması daha erken dönemlerden itibaren Türkler arasında aslan sembolünün varlığını işaret etmektedir. Arslan savaş, zafer, iyinin kötüyü yenmesi, kuvvet ve kudret sembolü olmuştur. Budizm'de aslan, bazen Tanrı sembolü bazen de hükümdarın kendisini veya oturduğu tahtı simgelemiştir. Arslan sembolü, Türkler'in İslamiyet'i tanınmasından sonra da anlamını yitirmemiştir. Arslan Han, Arslan Bab/Baba, Bazîr Arslan, Alp Arslan gibi adlandırmaları da buna işaret etmektedir. Alevî-Bektaşî kültüründe, yiğitlik, mertlik ve cesaret timsali Hz. Ali'nin mâhlası olur ve onun yiğitlik ve mertliğini simgeler. Arslan ayrıca Hz. Muhammed'in Mirac'a yükseldiğinde yoluna çıkar. Hz. Muhammed yüzüğünü aslana verdikten sonra ancak yoluna devam edebilir. Miraç'tan döndüğünde Kırklar Cemine giren Hz. Muhammed yüzüğünü Hz. Ali'nin parmağında görecektir. (Çatalbaş 2011: 51; Günşen 2007:347)

Amblemdede yer alan bir başka figür olan ceylan/geyik, Türklerde kullanılan en erken dönem sembollerden biridir. Geyikten türeyiş anlatılarının varlığı Moğol, Fin-Ogur, Avrupa Hun, Macar ve az da olsa Kuzey Türkleri arasında yaşamaktadır. Geyik, şaman törenlerinde biçimine girilen hayvan ata veya ruh olarak bilinir. Göktürklerde kurban edilen geyik aynı zamanda hükümdarlığın sembolüdür. Budist mitolojide ak geyik Buda'nın sembolü olmuştur. Geyiğin birçok anlamı İslamiyet'ten sonra da devam etmiştir (Ögel 1989:569-583). Bolluk ve bereketin sembolü olan bu hayvan kimi zaman yol gösterici kimi zaman mübarek bir binek kabul edilmiştir. Sığın, dağ keçisi, geyik, ceylan, Sanskritçe bir kelime olan Eşki (Keçi) biçimiyle de Türkçe'de kullanılmıştır. Bugün Türkistan'da dört tülük maldan biri olup koruyucu iyesi Eşki Ata'dır. Türkiye sahasında yol göstericiliği ile birçok anlatıda varlığını devam ettiren geyik motifi Alaeddin Gaybî'nin Kaygusuz olmasına (Güzel 2011), Geyikli Baba, Karaca Ahmet gibi dervişlerin toplumun aydınlanması ve tarım toplumu olmasında öncülük etmeleri, geyik veya ceylanın Türk kültürü alanında önemine işaret etmektedir.

Teslim Taşı; 0,5 -1,5 cm. kalınlığında bir yüzü hafif konveks, kenarları 12 muntazam hilal şeklinde dilimli, bir taştr. 12 dilimli olmasına pek çok anlam yüklenir.

En altta dört halka dört kapıyı (Şeriat, Tarikat, Marifet, Hakikat) simgeler. Bu alt kısım, bazı bölgelerde ise bildiğimiz püskül şeklindedir. Püskül şeklen süpürgeye benzetilir. Bazıları kırmızı, bazıları ise beyaz veya yeşil renktedir. Bununla nefsin kötü hallerini süpürmeyi, böylelikle kalbin temizlenmesinin gereğini temsil ettiği düşünülür. Renkler için ise yerine göre bazen beyaz veya yeşil, zehirlenerek öldürüldüğü için Hz. Hasan'ı; kırmızı, boğazı kesilerek öldürüldüğü için Hz. Hüseyin'i remz eder.

Taşın üst ve alt bölümünde bağın geçtiği deliklerin yanında, tespih tanesi gibi iki yuvarlak bulunur. Bunlara Habbe denir. Bektaşilikteki genel kabulde yukarıdaki Habbe, Hz. İmam Hasan; aşağıdaki Habbe, Hz. İmam Hüseyin, taşın kenarlarındaki hilal şeklindeki girintiler ise On İki İmama işaretir. Taşın dış yüzü Hz. Hatice, iç yüzü Hz. Fatıma'yı; teslim taşı bağının enseye gelen kısmındaki ince deri İsmail Peygamber için inen kurbanın derisi veya Ene'l -Hakk şehidi Nesimi Sultan'ın yüzülen derisine işaretir. Kaytan diye tanımlanan bağı ise darağacında asılan yine bir başka Ene'l -Hakk Şehidi Hallac-ı Mansur'un ipidir.

Gelenekte nasip alacak cana verilecek olan teslim taşının kaytanının derisi canın nasip kurbanının derisinden, bağı ise yününden elde edilen iple yapılır, nasip gününden bir veya birkaç gün önce deneyimli dervişler veya deneyimli bacılar hep birlikte usulüne uygun olarak bu teslim taşını hazırlar.

Teslim Taşı'nın kaynağı eski Türk inanışlarına bağlanmaktadır. Tanrı tarafından Türklerle armağan edilen Yada/Cada/Sata taşı ile istenildiğinde yağmur yağdırmaktadırlar. Hakkında birçok anlatı bulunan Yada/Cada/Sada taşıyla ilgili bilgi Divan u Lügati't-Türk'te yer almaktadır. (Tanyu 1968;41-60,141;Özen 2011; Erdem-Demir 2010).

Alevi Kültür Dernekleri'nin amblemiyle ilgili sorgulamada kaynak kişiler; Aleviliği bir mezhep olarak anlayıp; "Alevilik mezhebinin işareti", Hacı Bektaş figürünü "Alevi dedesi", "Erenler", "Pir Sultan Abdal'ın figürü" biçiminde algılayıp Alevi kanaat önderi/piri olarak belirtmişlerdir.

Alevi-Bektaşî inanç yapısını dikkate almadan Hacı Bektaş Veli'nin "Barış Elçisi" olduğunu vurgulayanın yanında "her canlıya merhametin sonsuz olduğu" ve "canın sevilmesinin gerektiği, girmiş olduğu beden önemli olmadığı" düşüncesinin işlendiği anlaşıldığını ifade etmişlerdir. "İbadet ve sevgi"nin sembolize edildiği amblemde "hayvanları ehlileştirilmesinin" anlatıldığı da ifade edilmiştir.

Dikkat çekici bir nokta, kaynak kişilere gösterilen amblem üzerinde bulunan "Alevi Kültür Derneği" yazısı kaynak kişilerin dikkatlerini çekmemiş, yazı hakkında bir yorumda bulunmamışlardır. Hatta amblemdeki yazıya rağmen Aleviliği ön plana çıkaran bir görüş söylememişlerdir.

Amblemin kaynak kişilerce genellikle; "hoşgörü ve barış" temeli üzerine kurulmuş bir düşüncüyü ifade ettiği; zıtlıkların, farklılıkların "sevgi" ve "hoşgörü" çevresinde uyum içinde yaşayabilecekleri algılarına sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Pir Sultan Kültür Derneği'nin amacı; "Pir Sultan Abdal'ın yaşamı ve felsefesi doğrultusunda sosyal, kültürel çalışmalar yapmak, başta Anadolu Alevi kültürü olmak üzere, tüm kültürleri yaşatmak, geliştirmek ve yaymanın yanı sıra demokrasi, laiklik, hukuk devleti ve insan hakları gibi değerlere sahip çıkmak" olarak ifade edilmektedir.

Dernek Genel Başkanı Gani Kaplan, amblemi; yazışmalarında; beyaz zemin üzerine, kırmızı renkte, elinde saz ile Pir Sultan Abdal'ın silüetidir. Flama, bayrak ve tabelalarda sarı zemin üzerine, kırmızı renkte, elinde saz ile Pir Sultan Abdal'ın silüeti" olarak açıklayıp anlamını; "Pir Sultan Abdal heykelinden hareketle elinde sazla Pir Sultan Abdal figürü, Pir Sultan Abdal'ın direncinin bağlamasıyla bütünleşmesi anlatılmaktadır. Pir Sultan Abdal, Alevi inancında başkaldırının, hak aramanın işaretidir. Saz Telli Kur'an'dır. Bunun için Alevi ibadetleri sazla yapılmaktadır. Saz Asya ve Ortadoğu ülkelerinde yaygın bir enstrüman olmanın yanında Orta Asya'da çok kullanılan bir çalgıdır. Dolayısıyla geleneksel yönü bulunmaktadır" cümleleriyle ifade etmiştir.

Alevilik-saz ilişkisini Zelyut, Alevi törenlerinde sazın kullanılmasını âşıklık geleneği, âşıkların seyahatleri ve bu seyahatlerin fonksiyonu üzerinde durarak izah eder. Alevilerde âşık, Hakkı (Allah'ı -Tanrı'yı-) ve adaleti temsil eder, zâkir de denilen âşığın dilinden ve bağlamanın telinden yükselen sesler kutsaldır. Anadolu'da Alevi inancına göre Kur'an'ın ebedi ve küresel mesajları ancak ses/ söz/ bağlama üçlemesiyle açığa çıkar. Alevi kimliğini, felsefesini anlatan ulu ozanlar (âşıklar) bu yüzden her şiirlerinde, mutlaka Allah, Muhammet, Ali kavramına gönderme yaparlar" (Zelyut 2012:229). Alevî törenlerinde sazın kullanılması münasebetiyle "Telli Kur'an" olarak da adlandırılmaktadır.

Pir Sultan Kültür Derneği'nin amblemine yönelik kaynak kişilerin verdikleri cevaplar daha çok müzik merkezlidir. Kaynak kişilerden çok azı; "Alevilerin ibadet kavramı olan ayinlerin bir sembolü", "zafer ve Alevilik birlikteliği" gibi cevaplarla Âlevi-Bektaşî inancını çağrıştırdığını ifade etmişlerdir.

Kaynak kişiler genellikle Âşıklık geleneği ve Pir Sultan Abdal ile bu çerçevede; "müzik

bizim ruhumuzdur”, “müzik evrenseldir ve bütün acıların ortak dilidir, gücüdür”, “müzik ve evrensellik”, “âşık”, “halk ozanı”, “varlık amacım sazım ve müziğim” gibi cevaplar vermiş. Sadece bir kişi “Pir Sultan’ın bozuk düzene karşı savaşı” cevabı vermiş, bir kişi de kırmızı rengin Aleviliği çağrıştırdığını ifade etmiştir.

Dernek mensupları ve Türkiye’de anlamlandırılan sembollerin Türkiye dışında Alevi-Bektaşî grubunun bulunmadığı bölgede yaşayanlarca bilinmediği tespit edilirken müzik öğretmenliği yapan bir kaynak kişi tarafından amblemin, bir müzik âleti ve bunun evrenselliğini ifade ettiğini tespit edilmiştir.

Avrupa Alevî Düşünce Derneği amacını; “Alevi-Bektaşî kültür ve öğretisinin araştırılması, yaşatılması için çalışmalar yapmak, bu doğrultuda Avrupa ülkelerinde ve Türkiye’de dernek şubeleri açmak, bu doğrultuda faaliyetler yapmak” biçiminde açıklamaktadır.

Dernek amblemi, başkan İsmet Abbasoğlu tarafından yapılmıştır. Amblem, On iki yıldız On İki İmam ile Avrupa Birliği’nin bayrağındaki on iki yıldız temsil etmektedir. İnsan figürleri Alevî ibadetini, mavi zemin üzerinde yıldızlar Avrupa Birliğini ifade etmektedir.

Alevi-Bektaşî inancının düşünce temellerinden olan On İki İmam, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Zeynel Abidin, Muhammed Bakır, Cafer Sadık, Musa-i Kazım, İmam Ali Rıza, Muhammed Taki, Ali Naki, Hasan Askeri ve Muhammed Mehdi’dir.

Hız. Ali, 598 yılında Mekke’de doğmuş, 661’de şehit edilmiştir. Mezarı Kûfe’dedir. Türkler arasında yaygın bir inanca göre de bugün Kuzey Afganistan’da Mezar-ı Şerif’e defnedilmiştir. Hız. Muhammed’in amcaoğlu ve damadıdır. Hız. Muhammed’in soyunun Hız. Fatıma dolayısıyla Hız. Ali evlatlarından sürdürdüğüne inanılmaktadır (Çetin 1997).

Avrupa Alevî Düşünce Derneği hakkında görüşleri sorulan kaynak kişiler; “Avrupa Birliği amblemi ve kadın-erkek eşitliği”, “Avrupa Birliği-Alevilik”, “Semah dönenler ve Avrupa Birliği”, “Avrupa’daki Aleviler” cevaplarını vermişler, yıldızların On İki İmam olduğuna dair bir kanaat belirtmemişlerdir.

Sonuç:

Ankara’da bulunan dernekler, amaçları ve faaliyet alanları itibarıyla; Mesleki ve Dayanışma Dernekleri, Spor ve Spor ile İlgili Dernekler, Dini Hizmetlerin Gerçekleştirilmesine Yönelik Dernekler, Sağlık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler, Kültür, Sanat ve Turizm Dernekleri, İnsani Yardım Dernekleri, Eğitim Araştırma Dernekleri, Toplumsal Değerleri Yaşatma Dernekleri, Uluslar Arası Teşekküller ve İşbirliği Dernekleri, Bireysel Öğreti ve Toplumsal Gelişim Dernekleri, Çocuk Dernekleri, Çevre Doğal Hayat Hayvanları Koruma Dernekleri, Engelli Dernekleri, Hak ve Savunuculuk Dernekleri, Düşünce Temelli Dernekler, Kamu Kurumları ve Personelini Destekleyen Dernekler, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler, Dış Türkler ile Dayanışma Dernekleri, İmar, Şehircilik ve Kalkındırma Dernekleri, Yaşlı ve Çocuklara Yönelik Dernekler, Şehit Yakını ve Gazi Dernekleri olarak sınıflandırılmıştır (<http://www.ankaradernekler.gov.tr/>).

Dernekler bu şekilde sınıflandırılmış olmakla beraber, dernek grupları arasında geçişkenlik söz konusudur. Hemşehri dernekleri içinde “Alevi” inancına bağlı dernekler, Alevi-Bektaşî dernek bileşenleri/ federasyonlarına katılmışlardır. Adları ve senetlerinde Alevi-Bektaşî inanç dairesi söz konusu olmamakla beraber bazı vakıflar amblemleri, üyeleri ve faaliyetleriyle bu inanç grubu içinde bulduklarını belirtmekte ve kendi üyeleri dışında da böyle tanınmaktadırlar. Alevi-Bektaşî inanç/düşüncesi üzerine bina edilen dernekler bazen Alevi-Bektaşî, bazen eğitim ve kültür, bazen tanıtma, bazen dayanışma dernekleri biçiminde köy derneklerinden uluslararası dernek ve vakıflara kadar birçok ad altında kurumsal kimlik edinmişlerdir.

Dernek statüsünde teşkilatlanan sivil toplum örgütleri, cemevi yaptırma ve yaşatma dernekleri veya benzeri isimlerle; «Dini Hizmetlerin Gerçekleştirilmesine Yönelik Faaliyet Gösteren Dernekler», Alevi Bektaşî Federasyonu örneğinde olduğu gibi «Toplumsal Değerleri Yaşatma Dernekleri» ; Cem Vakfı veya Türkmen Alevi Bektaşî Yardımlaşma Eğitim Kültür Vakfı örneğinde olduğu gibi eğitim ve kültür alanında hizmet veren kurumlar olarak hizmet verdikleri tespit edilmiştir.

İncelediğimiz dernek veya vakıfların adları ve hizmet alanları ya da dernek veya vakıf tüzük ve senetlerinde yazan amaçlar ne olursa olsun kullandıkları amblem, bu tür sivil toplum kuruluşlarının fikri alt yapılarıyla ilgili bilgi vermektedir.

Çalışmada;

1. Alevi-Bektaşî inanç çevresinde yetişen veya bu çevre hakkında bilgisi bulunanların dernek veya vakıfların kullandığı sembolleri tanıdıkları,
2. Alevi-Bektaşî inanç çevresine mensup olanların simgeleri anlamlandırdıkları ve bunların arka plânındaki anlatılardan haberdar oldukları,
3. Alevi-Bektaşî inanç çevresinde yetişen genç ve orta yaş grubunun kimlik arayışı münasebetiyle dayanışma içinde oldukları ve zaman zaman hak arayışlarının isyan halinde ifade edildiği,
4. Alevi-Bektaşî çevresinde yetişmeyen grubun sembollerin kimlik tanınması/ tanıtılmasında kullanıldığını, ancak sembol anlamlarını bilmedikleri,
5. Özellikle genç kesimin toplumun inanç yönüyle ilgilenmediği ve dolayısıyla sembollerin anlamlarından haberdar olmadıkları,
6. Günümüzde kadın-erkek eşitliği/eşitsizliği konusunun sıkça işlenmesi, cem figürünün cinsiyet eşitliği biçiminde yorumlandığı tespit edilmiştir.

Türk kültürünün farklı yaşandığı bölgelerden olan yoğun göçler, aynı zamanda inançların farklı yorumlandığı ve yaşandığı bir çeşitliliği de beraberinde getirmektedir. Bu farklılıklar mahallî ve inanç kimliği olarak kişi veya gruplara mal edilmiş, Alev-Bektaşî inanç çevresine mensup kitlenin tanınması ve kendilerini tanımasında da farklılıklara sebep olmuştur. Özellikle daha çok sözlü kültürle beslenen Alevi- Bektaşî grupları, kendi inanç ve ritüel esaslarını süratli göç hareketliliği ve büyük şehirlerde gruptan kopuş sebebiyle zaman içinde unutmaya başlamışlardır. Bu da grup li-

deri veya kanaat önderlerinde inanç esaslarının, dolayısıyla kimliklerin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalındığı düşüncesini oluşturmuştur. Bunu gidermek için STK'lar çatısı altında toplantılar, lokma günleri, cem gibi toplu ibadet ve törenlerin yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Alevi/ Alevi-Bektaşî inanç merkezi çevresinde kurulan dernek ve vakıfların kendini ifade etmekte kullandığı semboller, başta kendi mensupları olmak üzere benzer inanç veya düşünceye sahip olanlar tarafından tanınmakta ve anlamlandırılmaktadır. Seçilen semboller, çoğunlukla İslâm tarihiyle ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkide toplum hafızasında saklanan sembolleşmiş olay, kişi veya nesnelere olmaktadır. Sembollerin ifade ettiği anlamlar inanca bağlanmış olsa bile bazı semboller çevresinde yeni tasavvurlar oluşmuş, yeni fikrî yapılar şekillenmiştir.

Yapısal-İşlevselci sosyologlar, toplumu birbirleriyle uyumlu parçaların bir bütünü olarak görürler. Uyumlu parçalar, birbirinden farklı olmakla beraber birbirinin tamamlayıcılarıdır. Toplumun her bir parçası, kendi değerlerini korumak ve yaşamakla varlığını sürdürebilir ve sürdürme iradesi sergiler.

Toplum grupları/ parçaları birbirlerinin değerlerini bilmedikleri veya kabullenmedikleri takdirde gruplar/ parçalar arasında çatışma çıkar. Çatışmanın önlenmesi, toplum üyelerinin sahip olduğu değerlerin uyumuna bağlıdır.

Yapılan tespit, Alevi-Bektaşî grupların kullandığı sembollerin yaşadıkları toplumdaki bütün fertlerin, dolayısıyla toplumun ortak geçmişinden geldiği, ortak inanç unsurlarını barındırdığı ve toplumsal bilinçaltını oluşturduğu görülmüştür. Sembollere yüklenen anlamların genellikle olumlu çağrışımlara kaynaklık etmesi buna işarettir.

KAYNAKÇA

- Abdulkadir İNAN (1986), Tarihte ve Bugün Şamanizm, Materyaller ve Araştırmalar, Ankara.
- AKTÜRK, Hami (2013), Toplumsal Değişme ve Alevi Dernekleri –Adıyaman Örneği, Kayseri (Erciyes Üniv. Sos. Bil. Enst. Basılmamış Dr. Tezi).
- ÇETİN, İsmet (1997), Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenkenmeleri, Ankara.
- ERDEM, Cem – DEMİR, Tazegül (2010), Bektaşilik Öğretisinde Terim ve Kavramlar, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 55, 437-469.
- ERTEM Hayri (2004), Hattiler ve Hititler Dönemi'nden Eski Türkler'e, Osmanlılar'a ve Günümüz Anadolu'suna Kadar Uzanan Bazı Benzer Unsurlar – II, Archivum Anatolicum (Ar-An),7/2, 49-63
- ESİN, Emel (1979), Türk Kozmolojisi (İlk Devir Üzerine Araştırmalar), Türk Kültürü El Kitabı Seri II'ye Ek), İstanbul.
- GÜZEL, Abdurrahman (2011), Kaygusuz Abdal, Ankara.
- <http://www.alevifederasyonu.org.tr/abfhakkindadetai.php?id=1>
- <http://www.hacibektasvakfi.web.tr/menu/15/vakif-logosu/>
- https://www.alevibektasi.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=729:yuezyillar
- İmam Muhammed Bakır-İmam Cafer Sadık (2011), Buyruk (Çev. ve Sad. B.Y. Altıok-Yay. Haz. M. Aydoğdu), Ankara.
- Jean Paul ROUX(1994) Türklerin ve Moğolların Eski Dini, (çev; Prof. Dr. A. Kazancıgil), İşaret Yayınları, İstanbul
- KAAAN, M. Ertuğrul (1961), İslâm Arsları Hz. Ali, İstanbul.
- KALAFAT, Yaşar (1995) Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri, Ankara.
- KARLIAĞA, Bekir (1991), Anasırı Erbaa, TDV İslam Ansiklopedisi-3, 149-151, İstanbul.
- OCAK, A.Yaşar (1996), Babailer İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslâm-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü, Gen. 2. b., İstanbul.
- ÖGEL, Bahaeddin (1989), Türk Mitolojisi-II, Ankara.
- ÖZEN, Gürkan (2011), Bektaşilikte Olmazsa Olmaz Sembollerden Çerağ ve Yola Giren Can'ın Ziynetleri: Arakiye, Teslim Taşı ve Tığbent, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 60, 415-434.
- ROUX, Jean-Poul (2005), Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar, (Çev. A. Kazancıgil-L. Arslan), İstanbul.
- SHANKLAND, David (1997), Anadolu Kırsalında Alevilik ve Sünnilik, (Çev. S. Olgun-Z.Yedigün), G. Ü. Hacı Bektaş Veli Dergisi, 4, (Ağustos), s. 23-32.
- TANYU, Hikmet (1968), Türklerde Taşla İlgili İnançlar, Ankara.
- YAMAN, Ali (2001),Yüzyılların İçinden Alevilerin Cem İbadeti (1): Dünden Bugüne Temel Bilgiler, https://www.alevibektasi.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=729:yuezyillar